

معرفی ظروف چینی کاخ ملت

مریم گل بابا

مقدمه

پرداختن به مقوله ظروف و آثار باز که مبین ، کاربرد و همچنین شاخصه های هنری کمپانی هایی معروف می باشد جای تحقیق بسیار دارد، در این چند سطري که پیش روست در زمینه آثار هنری کمپانی های رزنیال ، باکارا ، بارفتن و سور پرداخت شده است .

تا با شناخت دقیق و بحث پیرامون آثار هنری این کمپانی ها که در مقاطع زمانی مشخص هدایایشان زینت بخش کاخ ها و گنجینه های هنری بوده ، آشنایی گردیده و به نکات قابل بررسی آن پرداخت شود.

به هر حال در اوایل ، ساخت ظرفها مانند لباسها تقریباً همه یک مدل بود و مهم این بود که نیازهایشان برطرف شود ولی با وجود آمدن طبقات اجتماعی در جوامع انسانی سبب شد که حتی در ساخت ظرفها هم تفاوت هایی ایجاد شود . چرا که اقتصاد در دست ثروتمندان بود و بیشتر هنرمندان سعی بر ساختن ظرفهایی را می کردند که زیباتر و با کیفیت بالا که مورد پسند آنها باشد را بسازند این رویه همچنان روند خود را می گذراند . و با پیشرفت جوامع انسانی ، کارگاه های طرف سازی جای خود را به انواع کارخانجات طرف سازی می دهد تا جایی که حتی برخی از فراد سفارش ساخت ظرفهایی را می دهند که با روکش طلا یا نقره باشد .

در ایران در زمان پهلوی دوم به ظرفهای شیک و قیمتی اهمیت فراوانی داده می شد. خانواده پهلوی ظرفهای مورد استفاده خود را بیشتر از اروپا تهیه می کردند و برای جشن ۲۵۰۰ ساله نیز به کارخانه رزنیال آلمان و باکارای فرانسه و بوهم چک سفارش داده بودند که هم اکنون ظرفهای گفته شده در کاخ ملت موجود می باشد.

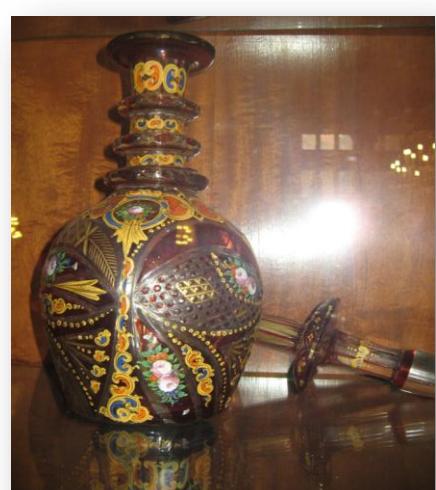

بارفتن

اصطلاحی که در ایران به نوعی شیشه نیمه شفاف و ضخیم و منقوش و نیز بدل چینی اطلاق کرده اند. درباره منشأ پیدایش و چگونگی رواج این اصطلاح که از دوره قاجار به کار رفته است ، نظر قطعی نمی توان داد. این شیشه نیمه شفاف با تلاوی رنگین کمانی ، به سبب ساخت بلورهایی ، نور را پراکنده و کدر می کند و آن را ظاهراً به سبب مشابهت با سنگ قدیمی اپال (عربی : عین الهرّ یا عین الشّمسم)، اپالین یا اپالی خوانده اند. برخلاف شیشه های دیگری که شفافیت در آنها مطلوب است ، گونه های مختلفی که بارفتن ، به رنگهای شیری و آبی روشی و سیز روشن و زرد و صورتی مرغوبتر است . ساختن شیشه اپالین

در قرن نوزدهم در اروپا آغاز شد و این نام نخستین بار حدود ۱۸۲۳ در کارگاه شیشه گری معروف باکارا در فرانسه به کار رفت و در ۱۸۷۰ - ۱۸۲۵ در کارگاههای دیگر شیشه گری فرانسه و سپس در دهه های اول قرن بیستم در انگلستان و امریکا و نیز رواج یافت . از این شیشه ابتدا گلدان و تُنگ و محفظه های طریف می ساختند و بعدها، بر اثر زیاد شدن تقاضا، این اشیا با نقوش زراندود و مینایی و نقاشی سرد و رشته های شیشه ای زینت داده شد (ملمن ، ص ۲۱۶ - ۲۱۷). از اواخر قرن نوزدهم ، که فرآورده های شیشه ای اروپایی به بازارهای شرقی عرضه شد، دربارها و ثروتمندان شرقی ساختن انواعی از ظروف را به کارخانه های شیشه گری اروپا سفارش دادند و در ساختن این ظرفها، به جای تزیینات معمول در اروپا، نقشهای گل و بُته و شاخ و برگ و مناظر شهرهای شرقی و تصویر شاهان قدیم و جدید به کار رفت . انواعی از این ظروف ، که به مناسبتها مختلف و از طرف سیاستمداران خارجی و درباریان و دیگران به سلاطین پیشکش می شد، در دربار عثمانی جمع شده بود. گردآوری این قبیل ظرفها، خواه برای تحمل خواه برای مصرف ، در میان خانواده های اشراف نیز رواج یافت و از اقلام جهیزی عروس شد. بدین سان ، مجموعه هایی از ظروف اپالین در بسیاری از خانه های ثروتمندان شرقی جمع شد و به صورت موروثی باقی ماند (حسن کمال ، ص ۱۸۲).

در ایران ، از دوران قاجاریه ، این نوع شیشه و نیز بدل چینی را بارفتن گفته اند. خسرو میرزا قاجار، در سفری که به قصد عذرخواهی از واقعه قتل گربایدوف به پطرزبورگ رفته بود (۱۸۲۹/۱۲۴۴)، از کارخانه بارفتن سازی بازدید کرده در این باره شرحی نوشته است . از شرح او پیداست که در آن کارخانه بدل چینی می ساختند و در روسيه این صنعت ، که صنعتگران فرانسوی آن را اداره می کرده اند، نویا بوده است (افشار، ص ۲۷۷ - ۲۷۸). از طرفی ، میرزا فتح خان گرمودی ، که در دوره محمدشاه قاجار همراه حسین خان مقدم آجودان باشی برای مأموریت سیاسی به اروپا رفته بود، در سفرنامه خود به اقسام حبابها و ظروف بارفتن و بلور اشاره کرده است (ص ۸۰۷، ۸۱۴ - ۸۱۵). در آن زمان از شروع ساخت شیشه های اپالین بیش از بیست سال نگذشته بود. بنابراین ، احتمالاً در ایران ابتدا نوعی بدل چینی را بارفتن گفته اند و بعد این نام را تعمیم داده اند و به شیشه های غیرشفاف و قطره و نقشدار و سپس به شیشه های نامرغوب اپالین ساخت فرانسه و روسيه اطلاق کرده اند. در دوره قاجاریه ، نقش کردن تصویر نیم تنه شاهان (شاه نشان کردن)، خصوصاً تمثال ناصرالدین شاه ، و نیز شیر و خورشید بر روی بارفتن و دیگر اشیاء شیشه ای رواج داشت (زین العابدین مراغه یی ، ص ۲۱۰-۲۱۱-۲۱۵). محمد حسن خان اعتمادالسلطنه آن را یکی از فعالیتهای مهم و درخشان عصر ناصری ذکر کرده است (ج ۱، ص ۱۶۱). این روش تزیین ظروف شیشه ای هنوز هم در کارگاههای صنایع دستی ادامه دارد. از اقسام ظروف و وسایل رایج که از بارفتن ساخته شده می توان از حبابهای چراغ گردسوز و فانوسهای آویز معروف به لینتر (ظاهرآ صورت تحریف شده واژه لانترن فرانسوی یا لنترن انگلیسی) (شهری باف ، ج ۳، ص ۹۵) و گلاب پاش و کوزه قلیان و چایدان نام برد.

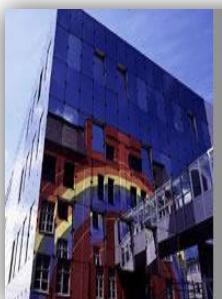

نمونه ظروف بارفتن در طبقه اول کاخ ملت

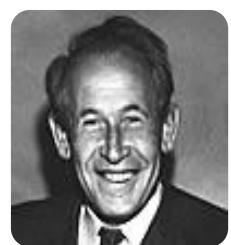

بارفتن های دوره قاجاری

Rosenthal رزنطال

The Rosenthal GmbH
International Lifestyle

Philip rosentha

کارخانه رزنطال

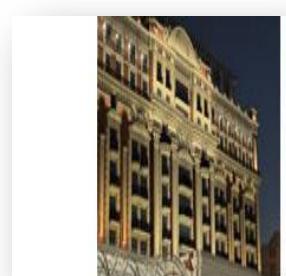
فیلیپ رزنطال در سال ۱۸۸۴ کارخانه چینی سازی را در شهری سازی را در شهری رزنطال در آلمان تأسیس کرد . با رونق گرفتن محصولات این کارخانه و فروش آن به تمام دنیا مخصوصاً پادشاهان و افراد ثروتمند موجب شد که سفارشات بالا رود و کارخانه توسعه پیدا کند . دیری نگذشت که بدلیل معروف شدن این طرف آن شهر نیز شهرت پیدا کرد و تبدیل به یک شهر توریستی شد. هم اکنون رزنطال شهر توریستی است و شامل هتل های زیبا و مکانهای توریستی است همچنین رزنطال ظرفهای قدیمی خود را نگهداری کرده و یک موزه بزرگ نیز دایر کرده است .

موزه رزنطال

نمونه ظروف رزنطال

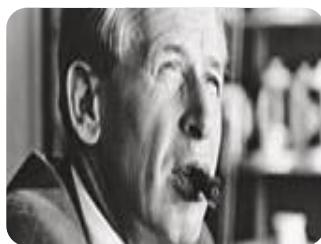
هتل رزنطال

نقشه شهر و کارخانه رزنطال در

آلمان

فیلیپ رزنطال به همراه همسرش Maria اولین محصولات سرامیکی خود را طراحی نموده و با توسعه دادن آن طرحها در طول سال های ۱۸۹۰ الی ۱۹۰۰ موجب تأسیس کارخانه های متعددی

Pilip Rosenthal

شدند. در طی جنگ جهانی دوم رزنطال و خانواده اش آلمان را ترک کردند در آن زمان این کارخانه حدود ۱۰۰۰ نفر کارمند داشت که مشغول کار بودند. بعد از پایان جنگ جهانی دوم خانواده رزنطال به آلمان برگشتند و تجارت و کار خود را با انگیزه ای قوی آغاز کردند و با استقامت و پشت کار فراوان فیلیپ رزنطال امپراطوری پدرش را خیلی بهتر و موفقتر از گذشته بازسازی کرد و ادامه داد.

قطعات هنری رزنطال از جمله صنایع دستی و کریستالش با طرحهای کاملاً بی بدیل و زیبا در سرتاسر جهان معروف شد که تمامی آنها با علامت مخصوص خود رزنطال در پشت طرف مشخصه بارز طرف رزنطال بود.

مارک رزنطال

علی رغم مراکز تجاری به سرعت محصولات رزنتال مورد استقبال قرار گرفت و برای بهتر شدن کیفیت آن در ساخته هایش عقاید جدیدی پیشنهاد کردند و به همین دلیل محصولات رزنتال از لحاظ طراحی و کیفیت هر روز بهتر از قبل می شد .

نمونه طروف معروف رزنتال

ظرفهای رزنتال مورد استقبال خانواده های ثروتمند و سلطنتی قرار گرفت ، از جمله خانواده پهلوی در ایران ، که با توجه به ضیافت و مهمانی که در کاخ داشتند و به دستور فرح دیبا و دربار ظرفهای خاصی را از کارخانه رزنتال خریداری کرده و به ایران می آوردند که نمونه هایی از آن ظرفهای زیبا و قیمتی هم اکنون در کاخ ملت موجود می باشد.

ظرف رزنتال با علامت مخصوص پهلوی در کاخ ملت

پشت ظروف رزنتال با مارک مخصوص خود ، این طرف نیز در کاخ ملت وجود دارد

این ظرفهای زیبا به سفارش دربار دارای علامت تاج با آبکاری طلا و همچنین حاشیه طلایی می باشد و همانطور که گفته شد پشت این ظرفها مارک مخصوص رزنتال دیده می شود.

میز پذیرایی با ظروف رزنتال و باکارا در اتاق پذیرایی ، طبقه اول کاخ ملت

از جمله طراحان این ظروف را می توان

Claire Weiss

وی در سال ۱۹۰۶ - ۱۹۹۷ برای این کارخانه طراحی می کرده در مدت زمانی که در آنجا کار می کرد علاوه بر طراحی ظروف حدود ۲۰ مجسمه نیز ساخت که معروفترین آنها Orientalische Tanzerin , Fachertanz , libellantanz را می توان نام برد.

Fritz Hiedenreich

وی از سال ۱۸۲۵ - ۱۹۶۶ در این کارخانه طراحی می کرد . او سرامیک کار بود و علاقه زیادی به این کار داشت و با احساسات شروع به طراحی و ساخت می کرد که آثار وی بیانگر احساساتش بود از جمله آثار معروف وی Orhideenvase , Schwanger آثار Luise , Vom vohksmund می توان نام برد.

Walt Disney

وی تولید کننده فیلم های کارتونی برای کودکان بود ، که بعدها فیلم های بی نظیر و مستند نیز ساخت . سال ۱۹۲۸ مجسمه میکی موس را ساخت که تا آخر عمرش صدای خود را به این شخصیت اهداء کرد . سفید برفی ، پینوکیو ، زیبای خفته و ... او بیش از ۴۰۰ کار دیگر را هم به تولید رساند. در اوایل سال ۱۹۳۰ رزنتمال مجوز زدن چینی های میلی موز را دریافت کرد و تقریباً ۶ شخصیت میکی موز در سال ۱۹۳۱ ساخته شد که بجز آمریکا و کانادا تمام دنیا از آن استقبال کردند.

باکارا
Baccarat glass

نقشه شهر و کارخانه باکارا در فراسه

در سال ۱۷6۴ کارخانه شیشه سازی باکارادر ۱۵۰ مایلی پاریس و با اجازه لویی پانزدهم تأسیس شد. این کارخانه تنها سازنده شیشه به هر شکلی در فرانسه بود ، از جمله می توان به معروف ترین آنها Paperweights اشاره کرد، و سایر اشیاء تزئینی از جمله بطری های عطر ، لوستر ، جعبه و گلدانهای شیشه ای

نمونه ای از ظرف باکارا

در سال ۱۷۶۵ به دلیل ورشکستگی تعطیل شد و در سال ۱۸۲۲ مجدداً آغاز بکار کرد، اسقف از نفوذ کلیسا برای جمع آوری و سرمایه جهت ساخت مجدد کارخانه اقدام کرد، و تکنسین و معمار معروفی که آنتوان Renaut نام داشت را برای نظارت بر اجرای نویس ساختمان کارخانه استخدام کردند.

با آغاز انقلاب فرانسه این کارخانه حدود ۴۰۰ نیروی کار استخدام کرد و مدیران با برگزاری کلاس‌هایی جهت مفاهیم اجتماعی مربوط به حقوق فردی و کرامت انسانی و با ایجاد امکانات رفاهی از قبیل مسکن، مدرسه، باغ، پارک و آن کارخانه را آمال و آرزوی همه کرده بود.

باکارا شهرت "کریستال شاهان" که ظروف پایه دار است را نیز به خود اختصاص داد. جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴ آغاز شد و آلمان به شهرهای شمالی و مرزهای شرقی فرانسه حمله کرد و فرانسه را به مدت چهار سال تحت اشغال خود قرار داد و کارخانه باکارا مرکز تولید صنعت جنگ شد این انعطاف پذیری موجب شد که در طی دو جنگ جهانی اول و دوم به کار خود ادامه داده و به نیروهای خود را جازه کار بدهد. یکی از بزرگترین منبع درآمد باکارا روسیه بود که از طریق اشراف و ثرومندان با اصالت تغذیه می‌شد که مشکلات آنکارخانه با انقلاب فوریه ۱۹۰۵ به اوج خود رسید و در اکتبر سال ۱۹۱۷ با سقوط تزار و همسرش آغاز شده چرا که ۳۰ درصد درآمد باکارا از انها بود.

در سال ۱۹۳۹ با حمله آلمان به لهستان و تقاضای الحاق آن به او با مخالفت اروپا مواجه شد به طوری که جنگ به فرانسه هم کشیده شد ولی با این حال باکارا به تولید متناوب خود بین سالهای ۱۹۴۰ الی ۱۹۴۲ ادامه داد دیری نپایید که آلمان ها باکارا را هم تصرف کردند و آنجا را تبدیل به یک اردوگاه بزرگ کار اجباری شد که یک از زندانیان Prisot استاد رئیس جمهور باکارا بود

اولین حضور باکارا که دست ساخته هایش را ارائه بدهد در سال ۱۸۲۳ بود که یک خط سیر طویل از محصولات باکارا در سطح وسیع برای خانواده ای پولاد و سلطنتی جهان به چشم می خورد.

در مدت زمان سال ۱۸۴۶ الی ۱۸۴۹ باکارا تعدادی از ظروف شیشه ای خود را با کیفیت بالا تحت عنوان Millefiori (ظرف خیلی سبک) تولید و در ته آن علامت B با ترکیبی از تاریخ نشانه گذاری می کنند.

باکارا اولین مدل طلایی خود را سال ۱۸۵۵ در فستیوال جهانی Fair در پاریس دریافت کرد.

یک سری از ظروف ویژه ساخت باکارا تاریخ ۱۸۵۲ در یک حفره ی سنگی در یک کلیسا ویران شده از بمب باران جنگ جهانی اول هنگام بازسازی کلیسا کشف شد.

لیوان با مارک باکارا در کاخ ملت

در سال ۱۸۶۰ باکارا تصمیم به علامت گذاری در زیر محصولاتش می کند که آن یک امضا به صورت یک برجست ثابت بود.

نمونه ای دیگر لیوان های باکارا در اتاق پذیرایی کاخ ملت

در سال ۱۹۲۵ نمایشگاه صنعتی مهمی در فرانسه برگزار شد به نام Des Artistes Décorateurs که باکارا کارهای مهم نمایشگاهی خود را به نمایش گذاشت که طرحها آن مدرن و تاریخی بودند که مهمترین آنها Art Deco بود. این نمایشگاه بین المللی هنرهای تزئینی فرانسوی از جمله گذاشت که طرحها آن مدرن و تاریخی بودند که موجب پیشرفت بین المللی هنرهای تزئینی فرانسوی از جمله کالاهای لوکس، مدرن شد. به منظور حفظ این محصولات طرفداران و علاقمندان باکارا در سرتاسر جهان، وزرای تجارت و علاقمندان هنرهای زیبا و سازندگان فرانسوی، هنرمندان دکوراتور، صنعتگران و تمام مرتبطین به این امور در نمایشگاه سال ۱۹۲۵ حمایت خود را نشان دادند.

تعداد زیادی از افراد موجود در نمایشگاه اروپایی بودند، اگر چه آلمان دعوت نشده بود و فرصت هم بسیار دیر بود که خود را برای این نمایشگاه آماده کند. در این نمایشگاه آمریکا نیز حضور نداشت و علت آن مشکلات اقتصادی بود تا ناتوانی هماهنگ بودن در این نمایشگاه.

معروفترین طرف کارخانه باکارا

هنر تزئینی در سالهای جنگ جهانی اول افزایش پیدا کرد و دست ساخته های هنری فرانسه در رقابت های اقتصادی و زیبایی شناسی در مقابل رقیب قدرمند خود دارای تقاضای بیشتری بود. گاهی اوقات کارخانه طراحی های خانواده های ثروتمند و اشراف زادگان را در امور مختلفی مثل سرامیک ها ، تافته ها ، ظروف غذا خوری و تلفن گرامها مورد استفاده قرار می دادند

نمونه کارهای هنری باکارا

کاخ Dolmabahce در استانبول

بزرگترین لوستر جهان و پلکان که دست ساخته های باکارا است در کاخ Dolmabahce در استانبول می باشد.

رشد قوی و گشته رده باکارا در آسیا ادامه پیدا کرد و یکی از قویترین و بهترین تولید کننده شیشه های عطر نیز بود که در سال ۱۹۰۷ روزی ۴۰۰۰ شیشه عطر تولید می کرد.

شیشه‌ی عطر محصول باکارا

لیوان‌های پایه دار باکارا

در زمان پهلوی دوم به مناسبت‌های گوناگون از طرف دربار به باکارا سفارش ظرفها ی مخصوص داده می‌شد و همچنین به مناسبت جشن ۲۵۰۰ ساله که هم اکنون تعدادی از آن ظرفها در کاخ موزه ملت وجود دارد که لبه‌های آن با آبکاری طلا می‌باشد.

کلیه لیوان ها و کاسه های اتاق پذیرایی طبقه اول از کارخانه باکارا می باشد

تاریخچه کارخانه سور

کارخانه سور در سال ۱۷۲۸ میلادی در فرانسه توسط صنعتگران بومی و محلی تاسیس گردید. خانواده سلطنتی فرانسه با کمپانی سور قراردادی منعقد کرد که به موجب آن امتیاز انحصاری ۲۰ ساله تولیدات این کمپانی تحت عنوان ظروف کارخانه سلطنتی به این کمپانی اعطا شد و تولیدات این کارخانه زیر نظر لویی پانزدهم قرار گرفت. لویی پانزدهم کنترل عملکرد این کارخانه را در سال ۱۷۵۹ میلادی بطور کامل در دست گرفت. مسافرت های لویی پانزدهم شهرت سور را بعنوان ظروفی که دارای عمق زنگ و مطلا کاری و زیباترین لعاب در سراسر اروپا بود را گسترش داد و او بعنوان کارمزد یادگاریهایی برای مجموعه خصوصی خود دریافت می نمود. آنچه که باعث شد سور بعنوان انتخاب ارزنده ثروتمندان و قدرتمندان آن دوره قرار گیرد مجموعه تزیینات به نمایش در آمد و مطلا کاری بر روی این ظروف تزیینی بوده است. شرایط کارخانه سور با انقلاب فرانسه تغییر یافت و به همراه خود، کسادی و رکود اقتصادی بهمراه داشت. دولت فرانسه شخصی را به نام Alexandra Brogniart مدیر جدید اجرایی کمپانی سور منصوب کرد. طراحی خلاقانه و کارآرایی ظروف هر دو به یکباره شکوفا شد و وضعیت کارخانه نسبت به آن شرایط سخت بهبود یافت. سور که از وابستگی هایش به خانواده سلطنتی رها شده بود با توسعه در تولیدات نه تنها ظروفی با کیفیت برای اقسام پردازید و ثروتمند جامعه تولید می کرد بلکه توانست با کیفیت مناسب برای بخش عظیم جامعه نیز تولیدات مناسبی داشته باشد. سور برتری های سلطنتی را حفظ کرد و حتی از قرن ۱۹ میلادی به بعد از سبکهای مختلف تاثیر گرفت. هنرمندان مشهوری چون انعکاس مجدد موفقیت های سور باعث ساخت یک موزه در قرن ۱۹ میلادی توسط مدیر کارخانه (Alexandra Brogniart) با هدف جمع آوری و مطالعه ظروف سفال و چینی و به نمایش درآمدن ظروف اختصاصی ساخته شده توسط این کارخانه شد. در کاخ سعدآباد مجموعه بسیار نفیس از ظروف چینی سور با تصاویر زیبایی از خانواده سلطنتی ناپلئون بناپارت، نقاشی شده توسط هنرمندان فرانسوی ساخته شده در سالهای ۱۸۰۴- ۱۸۰۹ میلادی و گلدانهای نفیس که عمدۀ تزیینات آن برنز روی چینی به همراه نقاشی های زیبا در سطح گلدان می باشد که تصاویر نقاشی شامل مناظر طبیعی و تفریحگاه و ... در سالهای ۱۷۵۳ و ۱۷۵۷ و ۱۷۸۹ میلادی ساخته شده موجود می باشد. (Fragonard 1806-1876) در کارخانه سور کار کردند.

تمامی ظروف سور در کاخ ملت

منابع:

- 1-<http://www.replacements.com/mfghist/baccarat.htm>
- 2-<http://www.virtualtourist.com/travel/Europe/France/Lorraine/Baccarat-137214/TravelGuide-Baccarat.html>
- 3-<http://www.rosenthal.com>
- 4-<http://www.sevre.cim>
- ۵- کامبخش فرد، سیف الله ، کاوش های نیشابور و سفالگری ایران در سده پنجم و ششم هجری ، انتشارات وزارت فرهنگ و هنر ، تهران ۱۳۴۹ .
- ۶- محمدحسن بن علی اعتمادالسلطنه ، چهل سال تاریخ ایران ، ج ۱: المآثر و الاثار ، چاپ ایرج افشار، تهران ۱۳۶۳ .
- ۷- مصطفی افشار، سفرنامه خسرو میرزا به پطرزبورغ ، چاپ محمد گلین ، تهران ۱۳۴۹ .
- ۸- زین العابدین مراغه یی ، سیاحتنامه ابراهیم بیک یا بلای تعصب او ، تهران ۱۲۵۷ .
- ۹- جعفر شهری باف ؛ تاریخ اجتماعی تهران در قرن سیزدهم ، تهران ۱۳۶۷ - ۱۳۶۸ .
- ۱۰- فتاح گرمودی ، سفرنامه میرزا فتاح خان گرمودی به اروپا ، چاپ فتح الدین فتاحی ، تهران ۱۳۴۷ .